

ТРЕТЯ ХОЛЕРНА ПАНДЕМІЯ ТА ІСПАНСЬКИЙ ГРИП В ІСТОРІЇ ЛЮДСТВА

Третю холерну пандемію – вибухове поширення холери на значні території за межі території Індії упродовж 1846–1860 рр. – деякі науковці вважають тривалішою – 1837–1863 рр. Ця пандемія вважається найбільшою за смертністю серед епідемій та пандемій ХІХ століття. Примітна тим, що холера вперше поширилася на усю Північну Африку й Америку. Через велику небезпеку холери в 1851 р. у Парижі представники 12 країн Європи прийняли Першу міжнародну санітарну конвенцію, завданням якої була розробка заходів щодо захисту територій насамперед від цієї хвороби.

Опис хворих зробив того часу військовий лікар О. О. Генріці: «Обличчя у всіх їх змарніле, погляд байдужий, застиглий, неохоче фіксує предмети; очі де-що запалі, з розширеними зіницями, але без синіх кіл, вилиці порівняно підкреслені. Ніс на дотик холодний; губи зі слабким, синюватим відтінком, бліді. Язик тонкий, досить широкий, плоский, висуваючися просувається по самому дну рота, синюватий, особливо на кінці, на дотик холодний до середини, тремтячий, чистий і несухий. Хворі при вимозі плюнути на підлогу не знаходять для цього достатньо слини в роті: кисть руки холодна, злегка синювата, як і ноги; пульс повзучий, довгий, рідкісний, досить малий і м'який. Жага невелика, але великий позив на холодне питво; апетиту по-справжньому не мають, але відрази від їжі немає».

Третя пандемія в 1847 р. досягла берегів Чорного й Азовського морів, охопила спочатку Одесу, а потім всю Україну і Польщу. У 1847 р. холера проникла до Києва, де забрала багато життів. У 1853–1855 рр. холера особливо лютувала в Криму під час Кримської війни; французька армія втратила 11,2 тис. осіб, а перехворіло на холеру понад 20 тис. осіб; британці втратили 4,5 тис., а перехворіло 7,6 тис.

Зараження джерела водопостачання було зазвичай причиною найбільш бурхливих і масових спалахів холери. Класичним прикладом цього вважають спалах холери, описаний англійським лікарем Джоном Сноу в домівках навколо лондонської вулиці Брод-стріт у 1854 р. З 31 серпня протягом 10 днів на ділянці радіусом 500 м від холери померло понад 500 осіб. Сноу на підставі аналізу розподілу випадків на мапі району запідозрив, що захворювання містян пов'язані із вживанням води з одного джерела питної води. Згодом було встановлено, що у викладений цеглою насос для громадського водопостачання просочувалася рідина з вигрібної ями того будинку, де до початку спалаху одна дитина хворіла на холеру. На пивоварному заводі, розташованому на тій же вулиці, не захворів ніхто. Робочі пили замість води пиво, а також на його території був свій колодязь. Саме Д. Сноу вважають першим науковцем, що розшифрував особливості передавання холери.

У 1863 р. новий карантинний закон штату Нью-Йорк ввів у порту посаду медичного офіцера, який міг за однією лише підозрою затримати будь-яке судно, дати команду на знищення його вантажу, очищення всіх приміщень.

Іспанський грип, або «іспанка» – найбільша за смертністю пандемія грипу за всю історію людства, що тривала з січня 1918 року по грудень 1920 року. За цей час заразилося 500 млн осіб, або близько чверті тодішнього населення світу. За різними оцінками, у всьому світі від іспанки померло від 17 до 50 млн, а за деякими джерелами навіть до 100 млн осіб. Хвороба з вражаючою швидкістю ширилася по всіх континентах і не зачепила лише дві території: острів Маражо (це поблизу Бразилії) та острів Святої Єлени. Свою назву смертоносний грип 1918 р. отримав завдяки ЗМІ нейтральної Іспанії, які першими опублікували інформацію про нову хворобу. Всі інші країни-учасниці Першої світової війни, опікуючись передусім власним непогрішимим мілітаристським реноме, піддавали ЗМІ жорсткій цензурі й не пропускали жодного повідомлення про епідемію.

Коли заражена людина чхає або кашляє, понад півмільйона вірусних частинок може передатися навколишнім. Запеклі бої та масштабні пересування військ під час Першої світової війни прискорили пандемію і, ймовірно, полегшили передавання та прискорили мутацію. Важливим чинником поширення цього грипу у всьому світі стало збільшення кількості подорожей. Сучасні транспортні системи полегшили поширення хвороби солдатами, моряками та цивільними мандрівниками.

Дивиною було те, що цей спалах набував значного поширення влітку та восени (у північній півкулі), хоча традиційно грип сильніший узимку. Сучасний аналіз показав, що особливо смертельним вірус є через те, що він запускає цитокінний шторм (надмірну реакцію імунної системи організму), який руйнує сильнішу імунну систему молоді. Одна група дослідників добула вірус із тіл заморожених жертв і заразила ним тварин. У тварин швидко розвивалася дихальна недостатність і вони вмирали через цитокінний шторм. З цього зроблено висновок, що сильна імунна реакція в молоді руйнувала організм, водночас імунна реакція в дітей та дорослих середнього віку призвела до меншої кількості смертей у цих групах.

Цей грип за 24 тижні вбив більше людей, ніж ВІЛ / СНІД за 24 роки. Чорна смерть, що тривала набагато довше, вбила набагато більший відсоток жителів світу, але їх було тоді набагато менше.

Друга хвиля «іспанки» припала на добу Української Держави – правління гетьмана Скоропадського. Часи були перехідні – важкі й непевні, точилася запекла боротьба за владу, тож було не до «іспанки». Досить показовим є приклад Одеси. Перші випадки захворювання на новий грип в Одесі були зафіксовані ще в травні 1918 року. Вважається, що хворобу в місто «принесли» німці. До того ж у місті перебувала величезна кількість мігрантів з Росії, які тікали від більшовиків.

Відомий лікар-патологоанатом Михайло Тізенгаузен писав: «Пандемія грипу з надзвичайною силою в Одесі розвинулася наприкінці літа 1918 року. Перші випадки смерті були зареєстровані наприкінці серпня. Протягом вересня кількість зростала і в перших числах жовтня сягнула максимальної позначки: 11 чо-

ловік на день. Згодом смертність почала швидко зменшуватися, але в листопаді, з початком холодної погоди, кількість смертей знову дещо зросла. За чотири місяці в лікарні померла 271 людина».

Джерела та література

1. Hayes J. N. Epidemics and Pandemics: Their Impacts on Human History. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO. pp. 214–219.
2. Інфекційні хвороби / за ред. О. А. Голубовської. Київ: ВСВ «Медицина», 2018. 688 с.
3. Возіанова Ж. І. Інфекційні і паразитарні хвороби: в 3-х т. Київ: «Здоров'я», 2008. Т. 1. 884 с.
4. Byrne Joseph Patrick (2008). Encyclopedia of Pestilence, Pandemics, and Plagues: A-M. ABC-CLIO. p. 101
5. Frerichs, Ralph R. Asiatic Cholera Pandemics During the Life of John Snow: Asiatic Cholera Pandemic of 1846–63 / John Snow – a historical giant in epidemiology.
6. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D1%81%D0%BF%D0%B0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%B3%D1%80%D0%B8%D0%BF#CITEREFTaubenbergerMoorens2006
7. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3128036-ispanka-1918go-uroki-aki-potribno-vinvesti-v-2020mu.html>

Сікорська Майя

Ліцей № 1, м. Хмільник

МОТОРОШНИЙ ВИКЛИК ЛЮДСТВУ

Скільки ще люди повинні настраждатися, щоб нарешті почати нормально жити? З самого початку нашої історії оголошувалися війни, поширювалися пандемії, розгорталися революції, кидалися ядерні бомби, вибухали атомні станції. І від цього всього страждало мирне населення. Невже людство перевіряли на виживання і продовжують далі це робити? Ніхто не знає.

Наше покоління XXI століття наразі переживає світову пандемію коронавірусу, вперше зафіксовану у грудні 2019 р. у Китаї. З того часу пройшло понад два роки, коли ми почали звикати до нових правил, приймати вакцину, пересиджувати карантин і навчатися дистанційно. Із самого початку епідемічної загрози нам здавалося, що це минеться за кілька місяців, але, на превеликий жаль, людство далі страждає від крихітного вірусу.

Дивно, що така маленька вірусна частинка здатна перевернути світ догори дригом і змусити кожного його боятись. Світ не був готовий до такого потрясіння, зупиняючи соціальне та економічне життя, до чого ми ніяк не були пристосовані.

Вивчаючи всесвітню історію, ми чули про десятки пандемій, які безжалісно забирали життя незліченної кількості здорових жителів. Найбільші наслідки мала епідемія бубонної чуми, яку вперше помітили у Центральній Азії у 1330-ті рр. Ми вже знаємо, що віруси розлітаються зі швидкістю світла, тому цілком правдивим є той факт, що протягом наступного десятиліття чума охопила і Європу.